

SUBVENTIONER OCH INVESTERINGAR

Kanslirådet CURT ROHTLIEB

SÅSOM kvintessensen av all planhushållning kan man med skäl angiva strävan att till det allmännas bästa stimulera näringslivet. Mellan den uppmuntran åt produktionen, som statliga subventioner utgöra, och den spärr mot investeringar, som ingår i den statliga penningpolitiken, råder dock ett egendomligt motsatsförhållande. Det är tydligt, att jordbrukssubventioner stimulera ej blott de rörliga kostnader, som produktionen kräver, utan även en omfattande kapitalbildning, särskilt genom anskaffande av maskiner och byggnader. Maskinanskaffningen för jordbruket gynnas ju i särskilt hög grad. Flera författningar och statsanslag ha tillkommit för att sätta även det mindre jordbruket i stånd att begagna den dyrbara maskinutrustning, som blott för stora jordarealer är ekonomiskt lönande, och detta sker som bekant helst genom sammanslutning av många små brukningsdelar.

På jordbrukets område erkänner man alltså betydelsen av att kapitalet ersätter den levande arbetskraften. Dennas tendens att lämna landsbygden befordras emellertid kraftigt genom maskinernas övertagande av arbetet. Flykten från landsbygden vill man egentligen ej gynna, men man befordrar den likväl — under hövligt beklagande av resultatet.

Maskinanvändningen höjer produktiviteten, men ej alltid på ett ekonomiskt sätt inom jordbruket. Den stegrade produktionen får nämligen allt svårare att finna avsättning. Därav hela systemet med subventioner, som hjälpa för ögonblicket. I längden förvärras avsättningssvårigheterna, så länge produktionen växer. Och tillväxten gör läget alltmera kritiskt. Hur skall man då våga slopa subventionerna? Provisoriet blir ju till sist omistligt.

Inom industrin pågår kapitalbildningen av egen kraft. Även här leder den till friställande av arbetare, som ersätts av maskiner. Men avsättningen av produkterna möter ej samma svårigheter.

Subventioner och investeringar

Subventioner behövas ej. Tvärtom anser man det nödvändigt att hindra investeringar, då man fruktat att dessa skulle hota balansen inom kapitalmarknaden och därmed prisnivån.

Varför är man så angelägen att uppmuntra den mindre lönande produktionen och hindra den mera lönande?

Från början har tendensen varit av social art. Man har satsat på jordbruk och landsbygd såsom hälsokällor för folk och stat. Till grund därför *kan* ligga en sund instinkt. Men när man överblickar de sista hundra åren — och mera till — finner man som bekant, att jordbrukets numerära krympning ingalunda hindrat stigande välstånd och folkhälsa. Statistiken bekräftar ingalunda det förmodade företrädet i något av dessa avseenden för landsbygden. I tysthet erkännes nog bland sakkunniga rätt allmänt, att den gamla tron på jordbrukets hälsobringande kraft ej obetingat överensstämmer med moderna erfarenheter. I dagens läge skymta väl politiska hänsyn bakom den rådande åskådningen härvidlag. Den dyrbara och dock föga effektiva subventioneringen har blivit en politisk nödvändighet. Flykten från landsbygden har den ej kunnat hejda. Och om de som lämna landsbygden få bättre villkor, må detta ej beklagas.

Vad industrin angår, är denna synbarligen en givande mjölko för statskassan. Dess förmåga att tåla ekonomiska bördor har överträffat alla förväntningar. Men detta är knappast någon anledning att försvåra de utvecklingsmöjligheter den har genom den oavslutligt stegrade tekniken, som utan tvivel kräver en fortgående investeringsverksamhet. Utan nyinvesteringar stannar uppfinnarverksamheten inom laboratoriernas väggar.

Grunden till den politik, som genom konstlade medel vill hålla tillbaka investeringarna inom industrin, är som bekant fruktan för inflation. Investering betyder ökad efterfrågan på råämnen och halvfabrikat samt sätter i rörelse en penningmängd, som förrycker proportionen mellan varor och tjänster å ena sidan samt betalningsmedel å den andra. Men en orubbad prisnivå beror på ostörd balans därvidlag. Med en starkt förenklad men likväl i princip ovedersäglig ekvation kan man visa, att ökad penningmängd betyder fallande penningvärde och ökad varumängd fallande varuvärde. I förra fallet uppstår inflation, i det senare motsatsen, allt *ceteris paribus*. Onekligen tenderar alltså en stegrad investering i första hand att leda till inflation. Och inom politiken dominera gärna hänsynen till de närmaste resultaten.

Men resultatet av all rationell investeringsverksamhet blir på

lång sikt tvärtom ökad varumängd; det är ju all produktions syfte. Alltså motsatsen till inflation.

Den för ett par år sedan avlidne nationalekonomen Joseph Schumpeter berörde i sin sista uppsats, skriven kort före hans död, inflationens dubbelverkan. Han framhåller just särskilt de tekniska framstegens betydelse såsom motgift mot inflation. Hindras investering, kan visserligen inflationstrycket för ögonblicket minskas, men måste på lång sikt ökas. Att närmare ingå på hans bevisföring är emellertid här ej möjligt.

Från ansvarigt håll har hos oss stundom framhållits, bl. a. utförligt vid nationalekonomiska föreningens januarisammanträde, att inflationsriskerna skulle komma från investeringssektorn. Men subventionerna? De ha ju ibland utgått även retroaktivt, då ju produktionen fullbordats och ej längre kan ökas eller minskas. Sådana subventioner, mer än andra, sätta penningar i omlopp alldeles onödigtvis, då de sakna all betydelse för ökningen av varutillgången och alltså ej ha någon rationell uppgift. Investeringar däremot hållas tillbaka i industrin, trots att de, såsom nyss visats, på lång sikt måste motverka inflation. Man ser fortfarande blott till deras omedelbara verkan.

Tillika försäkrar man på officiellt håll, bl. a. just vid nationalekonomiska föreningens januarisammanträde, att någon kreditreglering egentligen alls ej existerar. Detta är rätt blott så till vida, att fränsett byggnadsregleringen, någon allmän, direkt kreditreglering ej införts. Men väl indirekt via bankernas kreditgivning, investeringsavgifter, arbetstillstånd, inskränkning i avskrivningsrätten m. m.

Erik Lundberg har påpekat (»Konjunkturer och ekonomisk politik» s. 351), att de enskildas inkomstökning genomgående underskattats i nationalbudgetuppskattningarna. Detta förklarar delvis att investeringarna, bl. a. genom lagerhållning, kunnat växa mer än beräknats och att hindren för investeringar lyckligtvis ej fullt haft avsedd verkan. Tillgängliga statistiska uppgifter giva dock vid handen, att investeringarna inom industrin blott motsvara 6—7 procent av kapitaltillgångarnas återanskaffningsvärde. Nettoinvesteringarna där synas knappast vara större, snarare mindre, än som behövs för att vidmakthålla anläggningsskapitalet. Detta måste inverka ogynnsamt på industrins konkurrensförmåga. Vi hinna i längden ej med nödiga moderniseringar. För verkstadsindustrin har detta särskilt tydligt redan kommit till synes. Och den moderna produktionen blir ju allt mera kapitalkrävande just där.

Men detta faller synbarligen utanför planhushållarnas synkrets. Utomlands, särskilt i Västtyskland, är man ivrig att uppmuntra rationella investeringar utan kortsynt rädsla för en omedelbar inflation. Hos oss vore en sådan rädsla mera på sin plats, när det gäller subventioner, som alls ej inverka på produktionen men likväl stimulera en hotande inflation. Och detta senare är fallet med nästan all jordbrukssubvention, ej blott den retroaktiva.

Det är alltså de båda produktionsformerna industri och jordbruk, som även i finanspolitiskt hänseende kommit att stå mot varandra. Båda lida av avsättningssvårigheter, industrin dock i långt mindre grad än jordbruket. Man har på sista tiden frammanat ett hungerspöke, som i följd av sinande jordbruksproduktion skulle hota oss. I verkligheten är det ju vår överproduktion, som är hotet. I hela nordvästra Europa pågår en stark ökning av jordbrukets produktion, medan folkökningen är ringa. En jämförelse mellan perioden 1934—38 och 1950—52 visar en avgjord stegring både för kött, mjölk, vete och andra vegetabiliska produkter därstädes. Och främmande marknader ha ej tillräcklig köpkraft för våra priser. Endast på mycket lång sikt skymtar möjligen brist i framtiden. Vår självförsörjningsgrad ligger för närvarande över 100 procent och väntas redan på 1960-talet uppnå 115 procent.

I motsats till jordbrukets avsättningssvårigheter te sig industrins mera tillfälliga och beroende på stegrade arbetslöner m. m., icke minst på bristande kapitaltillgång — om subventioner är det aldrig fråga. Arbetskraften är rörlig. Den naturliga lösningen är dennas överförande till de mest lönande produktionsgrenarna. I samma mån som jordbruket inskränkes till de lönande brukningsdelarna bli subventioner och export onödiga.

Omställningen från jordbruk till industri är utan tvivel smärtsam och måste företagas varsamt. Men för själva arbetskraften blir den i längden lika fördelaktig som för det allmänna, särskilt för statsfinanserna. Vad är i själva verket naturligare än att ge friare spelrum åt de krafter, som leda arbetarna till mera lönande produktion och samtidigt göra det möjligt att minska statsutgifterna?

Diskussionen på detta område, liksom i fråga om räntepolitiken och kreditrestriktionerna, tycks på något sätt ha låst fast sig. De intagna positionerna bibehållas av princip- eller prestigehänsyn. Det sammanhänger naturligen med den politiska partibildningen. Under ett tidigare skede har den ekonomiska sakkunskapen rönt

Curt Rohlieb

större uppmärksamhet. Befarar man nu, att den skulle stöta omkull det politiska schackspelet? I den mån den förmår att genomsyra den offentliga opinionen, blir det dock svårt att behandla den som luft. Dess bärighet är större än de tillfälliga partibildningarnas.
